

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са IV научног скупа младих филолога Србије одржаног
12. марта 2012. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година IV / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
доц. др Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

доц. др Маја Анђелковић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Божинка Петронијевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Тијана Ашић
проф. др Мирјана Мишковић Луковић
проф. др Јована Димитријевић Савић
проф. др Анђелка Пејовић
доц. др Владимир Поломац
доц. др Сања Ђуровић
доц. др Ана Јовановић

Лектура и коректура

Бојана Вељовић
Тања Танасковић

За издавача

проф. др Иван Коларић
декан ФИЛУМ-а

Технички уредници

Срђан Стевановић
Стефан Секулић

Штампа

Интерагент, Крагујевац

Тираж

150 примерака

Зборник радова са IV научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 12. марта 2012. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година IV / књ. 1

Крагујевац, 2013.

Жељко Степановић¹
Београд

НАЗИВИ ОБЈЕКАТА ЗА СМЕШТАЈ ЖИВОТИЊА У РЕЧНИКУ СРПСКИХ ГОВОРА ВОЈВОДИНЕ²

У раду су анализирани називи објеката за смештај животиња. Ексерциран је *Речник српских говора Војводине*. Циљ рада била је анализа структуре и провера статуса изабране лексике у савременом српском језику. На основу теорије семантичких поља називи су распоређени у 4 таква поља: објекти за смештај крупне стоке, објекти за смештај ситне стоке, објекти за смештај птица и објекти за смештај пчела. Поред лексичко-семантичке анализе, урађене су творбена (и на синхронијском и на дијахронијском плану) и етимолошка анализа.

Кључне речи: семантика, етимологија, творба речи, дијалектологија, Војводина

Увод

Лексика српског језика која се односи на кућу и покућство била је у више наврата истраживана. На првом месту је свакако монографија *Терминологија куће и покућства у Војводини* Г. Вуковић, чији је материјал у великој мери укључен у *Речник српских говора Војводине*. Затим, ту је и докторска дисертације Д. Црњак *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жуји*.

Ти радови, у којим је примењена теорија семантичких поља³ (Толстој 1997: 44–100), послужили су као методолошка основа за анализу ексерцираног материјала.

Речник српских говора Војводине састоји се из 10 свезака које су излазиле у периоду од 2000. до 2010. године. Није конципиран као диференцијалан речник, при чему је, према Д. Петровићу (1982: 196–197), свака реч схваћена као дијалекатска увек када се среће као интегралан елемент одређеног дијалекатског лексичког система без обзира на то какав је њен однос према стандардном језику (РСГВ 2000–2010 1: 11).

Речнички чланак се састоји из, леме⁴, њених основних граматичких података, њеног примарног значења, а уколико их има, и секундарних, затим примера, скраћеница⁵ за географско место где се појављује, као и извора. Дати су сви акцентски ликови који су посведочени. Примери су такође акцентовани.

1 zhelhko@gmail.com

2 Овај чланак је настао као резултат рада на пројекту бр. 178007 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“, који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

3 Семантичко поље – целокупност језичких јединица, обједињених заједничким садржајем, и које изражавају концептуалну, предметну или функционалну сличност означених појава (ЛЕС 1990: 380 s.v. *поље*).

4 Реч или израз у речнику која се описује (Симеон 1969: 757 s.v. *лема*).

5 Разрешења скраћеница за пунктове где се јављају дате лексеме налазе се на почетку сваке свеске.

С обзиром на то да се ради о речнику који обухвата и лексику с руралног подручја, могло се очекивати да ће бити забележен знатан број лексема које се односе на пољопривреду, у овом случају – смештајне објекте за животиње. Намера је била проверити структуру и статус изабране лексике у савременом српском језику, с обзиром на старину пољопривредне делатности, с једне стране, и убразан развој села који носи промене, с друге стране, а све то у оквиру једног дијалекатског система (шумадијско-војвођански и смедеревско-вршачки дијалекат).

Екскерпиране лексеме односе се на објекте⁶ као целине. Изузетак чине објекти који служе за смештај пчела где се неке врсте кошница могу посматрати као засебни објекти или као делови веће целине – *пчелињака* – који је у том случају посматран као целина.

Прикупљених 125 лексема распоређено је у 28 семема⁷.

Наведена лексика ће бити сагледана кроз лексичко-семантичку, творбenu и етимолошку анализу. Осим тога, биће издвојени називи који се ређе употребљавају.

У лексичко-семантичкој анализи биће извршена подела назива према семантичким пољима, при којој ће за сваку семему бити наведени називи који се односе на њу. У другом делу ове анализе указаће се на мотивацију датих назива.

Творбена анализа ће ићи до крајње мотивационе речи, при чему ће сви сложени афикси бити рашчлањени.

При етимолошкој анализи позајмљеница указиваће се пре свега на непосредни етимон. Код словенске лексике анализа ће изостати, с обзиром на углавном прозирну етимологију.

На крају рада дат је регистар свих лексема с акценатским варијантама⁸.

Лексичко-семантичка анализа

Издвојена су 4 семантичка поља: ‘објекти за смештај крупне стоке’, ‘објекти за смештај ситне стоке’, ‘објекти за смештај живине (птица)’ и ‘објекти за смештај пчела’.

1. објекти за смештај крупне стоке

1.1. објекти опште намене за смештај крупне стоке

1.1.1. ‘зграда у којој се држе коњи и краве’: *кошара, сџаја, шајера, шџала, шџалица, шџалоџ*

1.2. објекти за смештај волова и крава

1.2.1. ‘штала за волове и краве’: *воларица*

1.2.2. ‘стаја (обично ван села) за бикове’: *бикара, бикарница*

1.3. објекти за смештај коња

1.3.1. ‘штала за коње’: *коњушница*

1.3.2. ‘штала за ждрепце’: *ждрейчара*

1.3.3. ‘место за одгајивање коња’: *аргела, ергела, париџа*

1.4. остали објекти за смештај крупне стоке

6 Под објектом сматрамо било какву затворену (нпр. *шџала*) или отворену (нпр. *шор*) целину која у овом случају служи за смештај животиња.

7 При чему је „лексема – звуковни омотач речи, а семема њен садржај“ (Толстој 1997: 46).

8 Неколико лексема нема забележен акценат, или уопште или само за то значење.

1.4.1. 'ограђено место где се држе коњи или волови': *заграда*

1.4.2. 'ограђен простор, обично с настрешницом, за крупну стоку': *корлаи, корлаиш*

2. објекти за смештај ситне стоке

2.1. објекти за смештај оваца

2.1.1. 'ограђен отворен простор за овце у пољу': *еведра, леса* (об. мн. *лесе*), *леиџа* (об. мн. *леиџе*), *обор, околац, перђала, плейшер, приишвор, салаш, шачке* (мн.), *шор, шорина*

2.1.2. 'ниска стаја покривена сламом или кукурузовином где се држе овце': *бивак, еведра, еведрина, испронга, корлак, корлаи, корлаиш, кошара, наслам, наслон, настрешница, обор, овчар, овчара, овчарник, овчарница, овчињак, пајаиша, плож, салаш, шор, шајера, шуја, шура*

2.2. објекти за смештај јагањаца

2.2.1. 'затворена и покривена просторија у којој се држе јагањци': *закључ, јаганчар, јагањчара, кошара*

2.3. објекти за смештај коза

2.3.1. 'стаја за козе': *козара*

2.4. објекти за смештај свиња

2.4.1. 'просторија за свиње, обично зидана и покривена': *калацка, кочак, кочања, кочин, кочина, кочиница, кочиња, обор, окол, свињак, свињара, свињац*

2.4.2. 'ограђен непокривен простор испред свињаца': *дворац, корлаи, корлаиш, обор, оборчић, околац, оиколац, салаш*

3. објекти за смештај живине (птица)

3.1. објекти опште намене за смештај живине

3.1.1. 'ограђен и покривен простор за живину': *живинарник, живињар, живињарник, кейрец, кокошар, кокошарник, кокошињак, кокошињац, кочарац, кочињар, кошара, кошињац, лаџија, шаванац, ћумез*

3.2. објекти за смештај пилића

3.2.1. 'просторија за смештај пилића': *пилићарник*

3.3. објекти за смештај патака

3.3.1. 'кавез у којем се одгајају патке': *пачињак*

3.4. објекти за смештај голубова

3.4.1. 'кућица (обично дрвена) или какво друго место подешено за голубове': *голубарник, голубињак, голубињар, голубињарник, голубњак, голубњар*

3.4.2. 'дрвена кућица за голубове': *гавез*

3.5. објекти специјалне намене

3.5.1. 'кавез од прућа у којем се држе пилићи да им врапци не једу храну': *враићара*

4. објекти који служе за смештај пчела

- 4.1. 'општи називи кошева (кошница) за држање пчела': *касла, кошница, кошњица*
- 4.2. специјални називи кошева за држање пчела
 - 4.2.1. 'дрвена кошница': *сандучара*
 - 4.2.2. 'кошница плетена од рогоза': *роџозара, роџозина, саћура, саћурица*
 - 4.2.3. 'кошница исплетена од прућа': *баћара, вршка, вршкара, вршчара, корџа, кориара, кориџа, кошара, кошарка, кошарица, илешара, илешуша*
 - 4.2.4. 'кошница плетена од сламе': *сџрнка, џрмкара, џрнка, џрнкара*
 - 4.2.5. 'кошница с покретним саћем': *ђерзонка, џерзунка*
 - 4.2.6. 'кошница за скупљање ројева': *ројевњача, ројница, ројњача*
- 4.3. остали објекти за смештај пчела
 - 4.3.1. 'место где су смештени кошеви (кошнице) с пчелама': *кованлук, конвалук, џчелара, џчеларник, џчеларница, џчелињак, уљаник, уљарник, челара, челињак*

Неке лексеме припадају различитим семантичким пољима, с обзиром на њихову вишезначност. Тако су код лексема *обор* и *џор* забележена и примарна и секундарна значења која се односе на различите реалије где се примарно значење једне лексеме поклапа са секундарним значењем друге (и обратно).

Мотивација назива

Највећу групу чине лексеме мотивисане називима животиња којима су ти објекти намењени: *бик* > *бикара, бикарница*; *во* > *воларица*; *вобац* > *врајчара*⁹; *голуб* > *голубарник, голубињак, голубињар, голубињарник, голубњак, голубњар; ждрџбац* > *ждрџчара; јагањац* > *јаганчар, јагањчара; коза* > *козара; кокош* > *кокошар, кокошарник, кокошињак, кокошињац, кошињац; коњ* > *коњушница; овца* > *овчар, овчара, овчарник, овчарница, овчињак; џаче* > *џачињак; џиле* > *џилићарник; џчела* > *џчелара, џчеларник, џчеларница, џчелињак, челара, челињак; свиња* > *свињак, свињара, свињац*. Општом ознаком *живина* мотивисани су следећи називи: *живинарник, живињар, живињарник*. Позајмљенице чије се мотивационе речи односе директно или индиректно на животиње јесу: *арџела, ерџела*¹⁰, [*тур. hergele* 'стадо магараци или коња који се узгајају' (Шкаљић 1979: 328 s.v. *hergela*; Скок 1971–1974 1: 494 s.v. *ergela*)], *џарџа* [*џарџи* 'коњ, кљусе' (Скок 1971–1974 2: 609 s.v. *parip*)].

Материјалом од којег су начињени објекти мотивисани су следећи називи: *слама* > *наслам; роџоз* > *роџозара, роџозина; сџрн(ка)* 'слама, сламка' > *сџрнка* (Недељков 2009: 62; Скок 1971–1974 3: 347 s.v. *strn*). Лексеме *џрмкара, џрнка, џрнкара* мотивисане су ознаком *џрн* (биљка) (Скок 1971–1974 3: 504 s.v. *trn*).

Изгледом објекта мотивисани су следећи називи: (сужен) *врх* > *вршка, вршкара, вршчара; корџа* > *корџа, кориара, кориџа; сџрџа* > *насџрџинаца, сандук* > *сандучара*, „...пошто се прије сасвим *наслањао* на земљу и сам кров...“ > *наслон* (РСА 1959–14: 410 s.v. *наслан*¹).

9 У овом случају, мотивација је заснована на основу назива животиње која не сме да буде присутна у датом објекту.

10 Уп. и примарно значење лексеме *ерџела* у овим говорима 'већи број коња' (РСГВ 2000–2010 3: 27).

Начином прављења мотивисани су називи: *илеишење* > *илеишара*, *илеишер*, *илеишуша*.

Функцијом и наменом објекта мотивисани су следећи називи: *ограђивање* > *заграда*, *окол*, *околац*, *оиколац*, *пришвор*; *скупивање ројева* > *ројевача*, *ројница*, *ројњача*.

Локацијом објекта мотивисани су називи: „...кад су ишле *горе* да спавају“ > *шаванац* (РСГВ 2000–2010 9: 15)

Остали називи немају специфичну мотивацију или она није транспарентна на синхронијском плану.

Највише изведеница има од мотивационих речи *голуб*, *пчела* – 6, *овца*, *кокош* – 5 итд.

Основа од које је начињено највише изведеница јесте *кош* – 10.

Творбена анализа

Творбена анализа обухватила је суфиксалну и префиксално-суфиксалну анализу. У ексцерпираним материјалу није било лексема које би омогућиле само префиксалну анализу. Нпр. лексема *пришвор*, и поред префикса на првом месту, није настала префиксацијом већ суфиксацијом глаголске творбене основе *пришвор*. С обзиром на то да су све ексцерпирани лексемице, и сви префикси и суфикси су именички.

1. суфиксална творба

1.1. -а

-а: *арзела*, *ерзела*, *заграда* (девербал од *заградити*), *калацка*, *сађура*, *шћала*, *шуйа*¹¹

1.2. -ак

-ак: *кочак* (< **котъсь*¹² + -*јак*) (Скок 1971–1974 2: 168 s.v. *кот*¹), *свињак*
-ињак, сложени суфикс из придевског -ињ(и) и -ак (Клајн 2003: 37): *голубињак*, *кокошињак*, *овчињак* (извршена палатализација¹³), *пачињак*, *пчелињак*, *челињак*

-њак, Клајн наводи примере с овим суфиксом (2003: 35) такође под надређеним суфиксом -ак, али с нешто другачијим значењем – за стањишта појединих животиња (*рибњак* итд.): *голубњак*

1.3. -ања

-ања, Клајн наводи овај суфикс као непродуктиван (2003: 41): *кочања*

1.4. -ар

-ар, могућа палатализација завршног консонанта основе на коју се додаје (Клајн 2003:41-47), (-*јар*) (Скок 1971–1974 1: 51 s.v. -*ār*²): *јаганчар*, *кокошар*, *овчар*

-ињар, ни Клајн ни Скок не наводе овај сложени суфикс већ само његове елементе одвојено; у *Образном речнику српскога језика* забележена је лексема *кокошињар* (Николић 2000: 1172) али не и у РСГВ; сложени суфикс из -ињ(и) и -ар: *голубињар*, *живињар*, *кочињар*

-њар, ни Клајн ни Скок не наводе овај суфикс: *голубњар*

11 Овде вероватно и *касла*, *лација*, *перђала*, *шајера* и *шура*.

12 Од исте основе **котъсь* такође *кочања*, *кочарац*, *кочин*, *кочина*, *кочиница*, *кочиња*, *кочињар*; код свих примера извршена је палатализација.

13 Под палатализацијом ће се подразумевати свако умекшавање консонанта.

1.5. **-ара**

-ара, могућа палатализација последњег консонанта основе на коју се додаје (Клајн 2003: 110-111), (*-jāra*) (Скок 1971-1974 1: 51 s.v. *-ār²*): *бикара*, *врайчара*, *вршчара* (највероватније мотивациона реч *вршка* у којој је већ извршена суфиксација, суфиксом *-ька* на основу *врх-*), *ждрейчара*, *јагањчара*, *козара*, *корйара*, *кошара*, *овчара*, *илейшара* (на глаголску основу придодат суфикс), *ичелара*, *роџозара*, *сандучара*, *свињара*, *челара* **-кара**, ни Клајн ни Скок не наводе овај сложени суфикс; у *Обрашном речнику српскога језика* наведено је неколико лексема с овим суфиксом (*вршкара* итд.) (Николић 2000: 170), сложени суфикс из деминутивног *-ка* (< *-ька* / *-ька*) и *-ара*: *вршкара* (извршена палатализација), *шрмкара*, *шрнкара*

1.6. **-(а)ц**

-(а)ц, веома продуктиван суфикс (Клајн 2003: 51-54; Скок 1971-1974 1: 4-5 s.v. *-(а)с*): *дворац*, *околац* (< прасл. **okoľъ* 'тор') (Скок 1971-1974 2: 127 s.v. *коло*), *ојколац* (мотивациона реч девербал *ојкол*), *свињац*, *шаванац* **-ар(а)ц**, сложени суфикс из *-ар* (*-jār*) (Скок 1971-1974 1: 51 s.v. *-ār²*) и *-(а)ц*: *кочарац* **-ињ(а)ц**, сложени суфикс из придевског *-ињи* и *-(а)ц*: *кокошињац* (Клајн 2003: 60), *кошињац* (хаплоглогијом од *кокошињац*)

1.7. **-ача**

-њача, сложени суфикс (*-ьп* и *-јаџа*) (Скок 1971-1974 2: 529 s.v. *-пјаџа*): *ројњача* **-евњача**, овакав сложени суфикс не наводе ни Клајн ни Скок: *ројевњача*

1.8. **-ер**

-ер, суфикс у овом случају придодат на глаголску основу (Клајн 2003: 228): *плејшер*

1.9. **-ик**

-аник, више о овом суфиксу код Клајна (2003: 86-87); сложени суфикс из придевског *-(а)н* < *-ьп* (Скок 1971-1974 1: 36 s.v. *-(а)п*) и *-ик*: *уљаник* **-арник**, Клајн само наводи овај суфикс под надређеним *-ник* а Скок под суфиксом *-ар*, ниједан не објашњавајући његову структуру (Клајн 2003: 162; Скок 1971-1974 1: 51 s.v. *-ār²*); сложени суфикс из *-ар*, *-(а)н* и *-ик*: *џолубарник*, *живинарник* (мотивациона реч *живина* у којој је већ извршена суфиксација, *-ина*), *кокошарник*, *овчарник* (извршена палатализација), *пилићарник*, *ичеларник*, *уљарник* **-ињарник**, ни Клајн ни Скок не наводе овакав сложени суфикс; у *Обрашном речнику српскога језика* забележена је лексема *кокошињарник* (Николић 2000: 919) али не и у РСГВ; сложени суфикс из *-ињ(и)*, *-ар*, *-(а)н* и *-ик*: *џолубињарник*, *живињарник*

1.10. **-ин**

-ин, Клајн не наводи овај суфикс у овој функцији (2003: 91, 94): *кочин*

1.11. **-ина**

-ина, аугментативни суфикс (Клајн 2003: 101): *еведрина*, *кочина* (извршена палатализација), *роџозина*, *шорина* **-иња**, варијанта суфикса *-ина*: *кочиња*

1.12. **-ић**

-чић, сложени деминутивни суфикс (Клајн 2003: 110-111): *оборчић*

1.13. **-ица**

-ица, деминутивни суфикс (Клајн 2003:115): *корпица, саћурица, штићалица*
-иница, сложени суфикс из аугментативног *-ин(а)* и деминутивног *-ица*, другачије значење од *-иница*, нпр. у *хоџиница* и осталим примерима које Клајн наводи (2003: 122–123): *кочиница*

-арица, сложени суфикс из *-ар* и деминутивног *-ица* (Клајн 2003: 121; Скок 1971–1974 1: 50-51 s.v. *-ār²*): *воларица, кошарица*

-арница (Клајн 2003:164-165): *бикарница, овчарница, пчеларница*

-ница, сложени суфикс из *-(а)н/-ни* (*-(а)н < -ън*) и *-ица* (Клајн 2003: 162): *кошница, ројница*

-њица, варијанта претходног суфикса: *кошњица*

-ушница, Клајн не објашњава структуру овог суфикса (2003:16), а Скок га наводи под надређеним *-ница* (1971–1974 2: 515 s.v. *-nica*); сложени суфикс из *-ух, -(а)н* (*< -ън* извршена палатализација) и *-ица*: *коњушница*

1.14. **-ка**

-ка (*< -ька / -џка*), деминутивни суфикс (Клајн 2003: 131): *вршка* (извршена палатализација), *ђерзонка, ђерзунка, сирнка, шачке* (*< *tak-*) (Скок 1971–1974 3: 429 s.v. *tači*, извршена палатализација), *сирнка*

-арка: *кошарка*

1.15. **-лук**:

-лук, суфикс турског порекла (Клајн 2003: 152–145): *кованлук, конвалук*

1.16. **-уша**:

-уша (Клајн 2003: 198), суфикс додат на глаголску основу: *илеџуша*

1.17. **-џ**

-џ: *закључ* (девербал од *закључаџи*), *наслон* (девербал од *наслониџи*), *илоџ* (девербал од *илесиџи*), *приџвор* (девербал од *приџвориџи*)

2. префиксално-суфиксална творба

2.1. комбинације префикса **на-**:

са сложеним суфиксом **-ница** из *-(а)н* (*< -ън*, извршена палатализација) и *-ица* (Скок 1971–1974 2: 515 s.v. *-nica*): *настиреџница*

с нутлим суфиксом **-џ**: *наслам*

Најпродуктивнији су следећи суфикси: *-ара* – 15 изведеница, *-арник* – 7 изведеница и *-ињак* – 6 изведеница. Непродуктивни суфикси, од којих је начињен само по један назив, јесу: *-аник, -ања, -ар(а)ц, -арка, -евњача, -ер, -ин, -иница, -иња, -њак, -њар, -њача, -њица, -уша, -ушница, -чић*. Већина назива је покривена мањим бројем продуктивних суфикса док су преостали називи покривени већим бројем непродуктивних суфикса. *Обрајни речник српскога језика* потврђује наведене продуктивне суфиксе. Суфикси *-евњача, -њар, -њица, -ушница* нису продуктивни ни према анализираном материјалу ни према *Обрајном речнику српског језика*, док преостали непродуктивни суфикси из анализираног материјала имају остварену продуктивност, али често у другом значењу или другој функцији.

Етимолошка анализа

При етимолошкој анализи издвојене су две групе лексема – домаћи словенски облици и позајмљенице. Етимологија домаћих словенских назива углавном

је прозирна и већ наведена у првом делу рада у одељку о мотивацији назива. Стога ће овом приликом изостати њихова етимолошка анализа. Позајмљенице су разврстане према језику из којег потичу. *Касла*,¹⁴ *лација*, *перђала*, *шајера*¹⁵ и *шура* су без разрешене етимологије у овом тренутку.

Хунгаризми

Истџронџа је позајмљеница из мађарског *esztrenga*, а у даљој линији је еквивалент лексеме *стџруџа*¹⁶ (< рум. *strungă* ‘тор за мужу’) (ЕВУ 1993 2: 340 s.v. *esztrenga*; уп. Скок 1971–1974 3: 348–349 s.v. *struga*).

Корлаи (и варијанте *корлак*, *корлаи*) је позајмљеница из мађарског *korlát* ‘ограда’ (Скок 1971–1974 2: 157 s.v. *korlat*; Хадрович 1985: 324–325 s.v. *korlat*).

Лексема *салаи* је преузета из мађ. *szállás* ‘конак, преноћиште’ (Скок 1971–1974 3: 194 s.v. *salaš*; Хадрович 1985: 445 s.v. *salaš*).

Сађура и *сађурица* су речи мађарског порекла, из мађ. *szatyor* ‘торба’ (Скок 1971–1974 3: 183 s.v. *sàcura*; Хадрович 1985: 443 s.v. *sačer, saćur, saćura*).

Кетџреџ (< мађ. *ketrec* ‘кавез’ < слч. *koterec* ‘посебан простор за стоку’) (ЕВУ 1993 3: 745 s.v. *ketrec*), *калаџка* (< мађ. *kalitka* ‘кавез’ < **klětъka*, **klětъka* ‘хелија, мала соба’) (ЕВУ 1993 3: 670 s.v. *kalitka*) и *џајаџа* (< мађ. *rajta* ‘кућица у винограду, амбар’) (ЕВУ 1993 5: 1097 s.v. *rajta*) јесу повратне словенске позајмљенице из мађарског.

Германизми

Корџа (и изведенице *корџара*, *корџица*) има немачко, у крајњој линији латинско порекло, нем. *Korb* ‘котарица’ < лат. *corbis* ‘котарица од врбе’ (Скок 1971–1974 2: 158–159 s.v. *kórpa*).

Летџа је настала из крајњег ствнем. *latta* ‘летва’ (Скок 1971–1974 2: 290–291 s.v. *letva*; Шневајс 1960: 4).

Шџала је преузета из нем. *Stall* ‘стаја’ (Скок 1971–1974 3: 411 s.v. *štala*; Шневајс 1960: 6). *Шџалица* је деминутив од *шџала* настао након преузимања дате лексеме.

Шуџа је настала од нем. *Schuppe* ‘једносратна грађевина без предњег зида’ (Скок 1971–1974 3: 411 s.v. *šura*; Шневајс 1960: 6).

Бивак је вероватно позајмљен посредством немачког *Biwak* ‘ноћни логор под ведрим небом’ из фр. *bivouac* ‘привремени војнички логор при покрету трупа’ (ЕРСЈ 2008: 223).

Турцизми

Ерџела (и *арџела*) се изводи од тур. *hergele* ‘стадо магаради или коња’ из крајњег перс. *hār* ‘магарац’ и *gālā* ‘стадо’ (Скок 1971–1974 1: 494 s.v. *ergèla*).

14 Могуће романско порекло. Уп. ит. *casella* ‘фиока, зидарска направа од дасака’ (Скок 1971–1974 2: 43 s.v. *carsa*; РСА 1959–9: 316 s.v. *касела / касела*) и ит. *casella* арх. ‘кошница’ (Цингарели 1970: 290).

15 За лексему шајер ‘сенара’ Д. Црњак наводи немачко порекло без прецизирања етимона (2006: 177).

16 Крајња етимологија је нејасна (Тиктин 1989: 537 s.v. *strungă*). *Стџруџа* није узета у обзир јер је у РСГВ означена као део тора.

Кованлук (и варијанта *конвалук*) је преузет од тур. *kovanlık* ‘пчелињак’ (Скоп 1971–1974 2: 171 s.v. *kovàndžija*; Шкаљић 1979: 417 s.v. *kovanluk*).

Сандучара је изведеница од турске позајмљенице *сандук* (< тур. *sandık*), крајњег арапског порекла (Скоп 1971–1974 3: 200 s.v. *sànduk*).

Таванац је изведеница од турцизма *таван* (< тур. *tavan* ‘таван’) (Скоп 1971–1974 3: 411 s.v. *tàvan*).

Ћумез је пореклом од тур. *kümes* ‘кокошарник’ (Скоп 1971–1974 1: 364 s.v. *ćúmez*).

Остале позајмљенице

За лексему *еведра* (и *еведрина*) Скоп наводи мађ. *heveder* ‘појас’ и грч. *εφέδρα* ‘опкољење града’, али се не задовољава понуђеним решењима (1971–1974 1: 498 s.v. *èvedra*).

*Парипа*¹⁷, према Скоку, вероватно потиче из срлат. *parhippus*, у крајњој линији из грчког *πάριππος* (1971–1974 2: 609 s.v. *parip*).

Назив *шћало* је настао укрштањем лексема *шћала* и *брло* (Скоп 1971–1974 3: 411 s.v. *štala*).

Ђерзонка (и *ђерзунка*) је добила назив по проналазачу Ђерзону¹⁸ (РСА 1959– 5: 89).

Слабо распрострањени називи

Велики број назива забележен је само у једном или два пункта. Код неких назива само је једно од значења забележено у једном или два пункта, док су остала потврђена у већем броју пунктова.

Називи *голубињарник*, *голубњак*, *ђерзунка*, *касла*, *кочарац*, *кочин*, *кочиница*, *кочиња*, *кочињар*, *пајашиа*, *перђала*, *илош* ‘ниска стаја за овце’, *ичеларница*, *шрнкара*, *уљарник*, *челара* забележени су сваки у једном пункту у Банату.

Башиара ‘кошница’, *кеширец*, *коршара*, *кошарка*, *саћурица*, *свињак* забележени су сваки у два пункта у Банату.

Бивак ‘ниска стаја за овце’, *воларица*, *врайчара*, *вршчара*, *ђерзонка*, *ждрейчара*, *заграда*, *закључ*, *козара*, *корлак*, *корлај* (за сва три наведена значења), *коршица*, *кошињац*, *лација*, *овчарница*, *пришвор*, *ичелара*, *рогозина* забележени су сваки у једном пункту у Бачкој.

Кошињица је забележена у два пункта у Бачкој.

Дворац ‘обор’, *еведрина*, *живињар*, *кокошар*, *кошара* ‘јаганчар’, *свињара*, *шачке* (мн.), *шрнкара*, *ћумез* забележени су сваки у једном пункту у Срему.

Називи *оборчић*, *рогозара*, *сирнка* забележени су у једном пункту у Банату и једном у Бачкој.

Овчара и *таванац* су забележени у једном пункту у Срему и једном у Бачкој.

Лексема *ѓавез* забележена је у два пункта у румунском делу Баната.

Називи *исшронга*, *калацка*, *окол* забележени су сваки у једном пункту у Мађарској.

Лексеме *јагањчара*, *конвалук* нису убициране.

17 Уп. и *парип* ‘коњ’ (РСГВ 2000–2010 6: 138) и *paripa* ‘коњ за јахање, пастув’ (ЕБУ 1993 5: 1119 s.v. *paripa*)

18 Johan Dzierzon, *Wikipedia* < http://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Dzierzon > 20.6.2012.

Код слабо распрострањених назива може се издвојити неколико група. Највећу групу чине изведенице или варијанте опште распрострањеног назива. Тако, на пример, с једне стране, имамо распрострањене називе – *голубињак, живинарник, кокошињац, корлаш, кошница, овчарник, ичеларник*, а с друге стране, слабо распрострањене – *голубињарник, живињар, кокошар, корлак, кошњица, овчарница, ичелара*.

Код једне групе објекта, нераспрострањеност специјализованих назива може се објаснити чешћом употребом неспецијализованих објеката, а самим тим и општијих назива. Тако с једне стране имамо специјализоване називе *воларица, ждрейчара*, а с друге опште називе *стаја* или *штала* у којој се могу држати и волови и коњи (ждрепци).

Ограниченост употребе лексема, *џавез, исџронџа, калацка* повезана је с изолованошћу пунктова у којима се говори српски језик у Румунији и Мађарској.

Закључци

Највише лексема одговара семема 'ниска стаја покривена сламом или кукурозвином где се држе овце' – 23, затим семемама 'ограђен и покривен простор за живину' – 15, 'кошница исплетена од прућа' – 12 итд.

Свега осам лексема има развијено два или више значења: *кошара* – 5¹⁹, *корлаш, корлай, обор, салаш* – 3; *еведра, околац, шор* – 2. Од позајмљеница то су *салаш, корлаш* (с варијантом *корлай*) и *еведра*, а од словенских *кошара, обор, околац* и *шор*.

Лексеме које имају неко друго примарно значење у овим говорима, које се не односи на смештајне објекте за животиње, јесу: *врайчара, дворац, ергела, заграда, кешрец, козара, кошара, лација, леса, лејва, наслон, насџрешица, овчар, плешер, илош, пришвор, роғозара, роғозина, салаш, сађура, шачке* (мн.).

Код лексеме *кошара*, сва су значења, која се односе на објекте за смештај животиња, секундарна.

У речнику су као деминутиви означене 3 лексеме – *кочиница, оборчић, шталица*. Неки називи, и поред деминутивне или аугментативне форме, нису означени као деминутиви – *сађурица, корјица*, или аугментативи – *кочина*. Код неких је у језику изгубљен осећај деминутивности – *вршка*. *Торина* и *шталица* поред свог аугментативног и деминутивног значења забележене су и као неутралне ознаке.

Творбена анализа је извршена на синхрониском плану уз неопходан дијахрониски осврт без којег се неке гласовне промене не би могле разјаснити (палатализација у *коњушица* итд.). Често је крајњи суфикс већ додаван на изведеницу која је носилац значења из анализиране семантичке групе или сродне њој, нпр. *бикар(а) > бикарница, вршка > вршкарa, (ждребе >) ждребац > ждрейчара, (коњ >) коњух > коњушица*.

Код девербала префикси нису рашчлањавани јер таква анализа није релевантна за дату групу лексема.

Најбројнији су називи словенског порекла. Они и чине основни лексички слој ексцерпираних лексике. Од позајмљеница најбројнији су хунгаризми, турцизми и германизми, што је у складу с геокултуролошком позицијом ових говора, као и целокупном позицијом српског језика.

19 У самом РСГВ има их дванаест.

Слабо распрострањени називи и непродуктивни суфикси условљени су постојањем општијих и распрострањенијих назива и продуктивнијих суфикса који су узели примат у језичком систему ових говора.

За бољи увид у статус ових лексема у српском језику потребно је сагледати их у ширем контексту сродних семантичких група (нпр. осталих пољопривредних смештајних објеката), уз неопходно упоређивање с осталим дијалектима српског језика.

Регистар:

1. аргела / аргела	38. кокошар
2. батара / батара	39. кокошарник / кокошарник
3. бивак	40. кокошињак / кокошињак / ко-
кошињак
4. бикара	41. кокошињац / кокошињац
5. бикарница	42. конвалук
6. воларица	43. коњушница
7. врапчара	44. корлак
8. вршка / вршка	45. корлап
9. вршкара / вршкара	46. корлат
10. вршчара	47. корпа / корпа
11. гавез / гавез	48. корпара
12. голубарник / голубарник	49. корпица
13. голубињак / голубињак / голу-
бињак / голубињак	50. котарица
14. голубињар / голубињар	51. кочак
15. голубињарник	52. кочања
16. голубњак	53. кочарац
17. голубњар / голубњар	54. кочин
18. дворац	55. кочина
19. ђерзонка	56. кочиница
20. ђерзунка	57. кочиња
21. еведра / еведра	58. кочињар
22. еведрина	59. кошара / кошара / кошара
23. ергела	60. кошарка
24. ждрепчара	61. кошињац
25. живинарник / живинарник /
живинарник	62. кошница
26. живињар	63. кошњица
27. живињарник	64. лација
28. заграда	65. лесе (множина)
29. закључ	66. летве (множина)
30. истронга	67. наслам
31. јаганчар / јаганчар	68. наслон
32. јагањчара	69. настрешница / настрешница
33. калацка	70. обор / обор
34. касла	71. оборчић / оборчић
35. кетрец / кетрец	72. овчар
36. кованлук	73. овчара
37. козара	74. овчарник
	75. овчарница

76. овчињак / овчињак	101. саћура
77. окол	102. саћурица / саћурица
78. околац	103. свињак
79. опколац	104. свињара
80. пајата	105. свињац
81. парипа	106. стаја
82. пачињак / пачињак	107. стрнка
83. перђала	108. таванац
84. пилићарник	109. тачке (множина)
85. плетара / плетара	110. тор / тор
86. плетер	111. торина / торина
87. плетуша	112. трмкара
88. плот	113. трнка / трнка
89. притвор	114. трнкара
90. пчелара	115. ћумез
91. пчеларник / пчеларник	116. уљаник / уљаник
92. пчеларница	117. уљарник
93. пчелињак / пчелињак / пчелињак / пчелињак	118. челара
94. рогозара	119. челињак / челињак / челињак / челињак
95. рогозина	120. шајера
96. ројевњача	121. штала
97. ројница	122. шталица
98. ројњача	123. шталог
99. салаш / салаш / салаш	124. шупа
100. сандучара	125. шура / шура

Литература

Вуковић 1988: Г. Вуковић, *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Нови Сад: Филозофски факултет – Институт за јужнословенске језике.

ЕРСЈ 2008: *Етимолошки речник српског језика*, св. 3, Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности.

ЕВУ 1993: *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, Lieferung 1-6, Budapest: Akadémiai Kiadó.

Клајн 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, други део, Суфиксација и конверзија, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Матица српска – Институт за српски језик САНУ.

ЛЕС 1990: *Лингвистический енциклопедический словарь*, Москва: Институт языкознания АН СССР – „Советская энциклопедия“.

Московљевић ²1990: М. Московљевић, *Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичким савешником*, Београд: Аполон.

Недељков 2009: Љ. Недељков, *Архаична пчеларска лексика у Војводини*, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику.

Николић 2000: М. Николић, *Обраћни речник српскога језика*, Београд: Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Палчић.

Петровић 1982: Д. Петровић, *Проблеми и изгледи српскохрватске дијалекатске лексикографије*, у: *Лексикографија и лексикологија*, Београд – Нови Сад: Институт за српскохр-

- ватски језик САНУ – Институт за јужнословенске Филозофског факултета у Новом Саду – Матица српска – Филолошки факултет у Београду.
- РСА 1959– : *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, до 2010. изашло 18 томова, Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности.
- РСГВ 2000–2010: *Речник српских говора војводине*, св. 1–10, Нови Сад: Матица српска.
- РСЈ 2007: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Симеон 1969: R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I A-O, Zagreb: Matica hrvatska.
- Скок 1971–1974: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, t. 1–4, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Тиктин ²1989: Н. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Band 3, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Толстој 1997: Н. И. Толстой, *Избранные труды по 1 – Славнская лексикология и семасиология*. Москва: Языки русской культуры.
- Хадрович 1985: L. Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Köln – Wien: Böhlau Verlag.
- Цингарели ¹⁰1970: N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna: Zanichelli.
- Црњак 2006: Д. Црњак, *Терминологија куће и покућства у Лијевачу пољу и Жуји*, Бања Лука: Филозофски факултет.
- Шкаљић ⁴1979: А. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.
- Шневајс 1960: E. Schneeweis, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in Kulturgeschichtlicher Sicht*, Berlin: Walter de Gruyter & Co.

ZUR BENENNUNG VON TIRENUNTERKÜNFTEN IN REČNIK SRPSKIH GOVORA VOJVODINE

Zusammenfassung

In diesem Beitrag werden die Namen der Unterkünfte von Tieren analysiert. *Rečnik srpskih govora Vojvodine* wurde dafür herangezogen. Das Ziel des Beitrags besteht in der Analyse der Struktur sowie der Nachprüfung des Status der Lexik in der serbischen Gegenwartssprache. Auf der Basis der Theorie über die semantischen Felder werden die Namen der Tierbehausungen in vier Bereiche eingeteilt: 1. Unterkünfte von Großvieh, 2. von Kleinvieh, 3. von Vögeln und 4. von Bienen. Neben einer lexikalisch-semantischen Analyse werden auch etymologische Aspekte betrachtet, sowie diachronische und synchronische Wortbildungsprozesse untersucht.

Schlüsselwörter: Semantik, Etymologie, Wortbildungsprozesse, Dialektologie, Vojvodina

Željko Stepanović